

TILSHUNOSLIK VA PSIXOLOGIYA INTEGRATSIYASI: PSIXOLINGVISTIKA ASOSLAR

Abdumaxmudova Muslima

O'zDJTU, Sharq filologiyasi fakulteti talabasi
mabdumahmudova@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada tilshunoslik va psixologiya fanlarining o'zaro integratsiyasi natijasida shakllangan psixolingvistika yo'nalishining nazariy va amaliy asoslari keng yoritiladi. Tadqiqotda inson nutq faoliyatining asosiy bosqichlari, xususan nutqni hosil qilish, nutqni idrok etish va uni tushunish jarayonlari ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, til va tafakkur o'rtasidagi murakkab munosabatlar turli nazariy yondashuvlar doirasida ko'rib chiqilib, ularning o'zaro ta'siri ochib beriladi. Maqolada psixolingvistikaning tilni o'zlashtirish jarayonidagi o'rnini ham alohida e'tiborga olinadi. Bolalar va kattalar nutqini o'rganishdagi farqlar, kognitiv jarayonlarning roli hamda til o'rganishga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilinadi. Bundan tashqari, psixolingvistikaning zamonaviy ta'lim tizimi va sun'iy intellekt texnologiyalari bilan bog'liqligi ham yoritilib, uning amaliy ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: psixolingvistika, til, tafakkur, nutq faoliyati, idrok, kognitiv jarayonlar, til o'zlashtirish

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the theoretical and practical foundations of psycholinguistics as a result of the integration of linguistics and psychology. It examines the main stages of speech activity, including speech production, perception, and comprehension, based on relevant scientific sources. In addition, the complex relationship between language and thought is analyzed through different theoretical perspectives, highlighting their interdependence. The study also focuses on the role of psycholinguistics in language acquisition, emphasizing differences between children and adults, as well as the influence of cognitive processes and external factors on language learning. Furthermore, the connection between psycholinguistics, modern educational practices, and artificial intelligence technologies is discussed, demonstrating its practical significance.

Keywords: psycholinguistics, language, cognition, speech, perception, language acquisition

Аннотация. В данной статье подробно рассматриваются теоретические и практические основы психолингвистики как результата интеграции лингвистики и психологии. Анализируются основные этапы речевой деятельности, включая порождение речи, её восприятие и понимание, с опорой на научные источники. Особое внимание уделяется взаимосвязи языка и мышления, которая рассматривается в рамках различных теоретических подходов. Также в статье освещается роль психолингвистики в процессе усвоения языка. Рассматриваются особенности овладения языком детьми и взрослыми, влияние когнитивных процессов и внешних факторов на обучение языку. Кроме того, анализируется связь психолингвистики с современными образовательными технологиями и искусственным интеллектом, что подчеркивает её практическую значимость.

Ключевые слова: психолингвистика, язык, мышление, речь, восприятие, когнитивные процессы

Kirish. Zamonaviy ilm-fan taraqqiyoti fanlararo integratsiya jarayonlarini jadallashtirmoqda. Tilshunoslik va psixologiya fanlarining o'zaro bog'liqligi inson nutqi va tafakkurini chuqurroq o'rganish imkonini beradi.

Ushbu fanlar tutashgan nuqtada shakllangan psixolingvistika nutq faoliyati va tilni o'zlashtirish jarayonlarini o'rganadi. Psixolingvistika XX asrda mustaqil fan sifatida rivojlanib, til va ong o'rtasidagi munosabatlarni ilmiy asosda tahlil qila boshladi. Noam Chomsky nazariyalariga ko'ra, til inson ongiga xos tug'ma qobiliyat hisoblanadi. Shuningdek, Trevor A. Harley nutqni tushunish jarayoni kognitiv faoliyat bilan chambarchas bog'liqligini ta'kidlaydi. Bugungi globallashuv sharoitida tilni o'rganish va samarali muloqot qilish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli psixolingvistika ta'lim tizimi va til o'qitish metodikasida keng qo'llanilmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi psixolingvistikaning nazariy asoslari va ilmiy ahamiyatini yoritishdan iborat.

Asosiy qism. Psixolingvistika til va inson psixikasi o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganadi. Ushbu fan doirasida nutq faoliyati bir necha bosqichlarga ajratiladi: nutqni hosil qilish (produksiya), nutqni idrok etish (persepsiya) va nutqni tushunish. Nutq hosil bo'lish jarayoni inson ongida fikr shakllanishidan boshlanadi. Bu jarayonda inson avvalo ma'lum bir g'oyani rejalashtiradi, so'ng uni til vositalari orqali ifodalaydi. Til birliklarini tanlash, ularni grammatik jihatdan tartibga solish va fonetik jihatdan ifodalash murakkab psixologik jarayon hisoblanadi. Mashhur olimlarning fikricha, til inson tafakkurining ajralmas qismidir. Jumladan, Chomsky tilni inson ongiga xos tug'ma qobiliyat sifatida baholaydi va "til inson ongining oynasidir" degan g'oyani ilgari suradi (Chomsky, 2006). Bu fikr til va tafakkur o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ko'rsatadi. Nutqni idrok etish jarayonida inson eshitilgan yoki o'qilgan axborotni qabul qiladi va uni ma'noga aylantiradi. Bu jarayon bir necha bosqichlardan iborat: tovushlarni ajratish, so'zlarni tanish, grammatik tuzilmani aniqlash va umumiy mazmunni tushunish. Harley (2014) ta'kidlashicha, nutqni tushunish jarayoni inson xotirasi va kognitiv tizimi bilan chambarchas bog'liq.

Til va tafakkur o'rtasidagi munosabat psixolingvistikaning markaziy masalalaridan biridir. Ba'zi nazariyalarga ko'ra, til tafakkurni shakllantiradi, boshqalariga ko'ra esa tafakkur tilga nisbatan ustun hisoblanadi. Zamonaviy yondashuvlar esa ularning o'zaro ta'sirda rivojlanishini e'tirof etadi. Psixolingvistika tilni o'zlashtirish jarayonini ham chuqur o'rganadi. Bolalar ona tilini tabiiy ravishda, ijtimoiy muhit ta'sirida o'zlashtiradi. Bu jarayonda biologik omillar ham muhim rol o'ynaydi. Field (2003) ga ko'ra, tilni o'zlashtirish jarayoni insonning tug'ma qobiliyatlari va tashqi muhit o'rtasidagi o'zaro ta'sir natijasidir. Kattalarda esa til o'rganish jarayoni boshqacha kechadi. Ular tilni ongli ravishda o'rganadi va bunda xotira, motivatsiya hamda o'qitish metodlari muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy davrda psixolingvistika sun'iy intellekt bilan ham uzviy bog'lanmoqda. Nutqni tanish, avtomatik tarjima tizimlari va chatbotlar psixolingvistik qonuniyatlarga asoslanadi. Bu esa til o'rganish jarayonini yanada samarali va qulay qiladi.

Xulosa. Psixolingvistika tilshunoslik va psixologiya integratsiyasi natijasida shakllangan muhim ilmiy yo'nalishdir. U inson nutqi, tafakkuri va tilni o'zlashtirish jarayonlarini chuqur o'rganishga xizmat qiladi. Psixolingvistika nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega bo'lib, zamonaviy ta'lim tizimi va texnologiyalar rivojida muhim o'rin tutadi. Kelajakda ushbu yo'nalish yanada rivojlanib, inson va til o'rtasidagi munosabatlarni yanada chuqurroq ochib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mahmudov N. Psixolingvistika asoslari. Toshkent.
2. Safarov Sh. Til va tafakkur. Toshkent.
3. Harley T. A. The Psychology of Language. London, 2014.
4. Field J. Psycholinguistics: A Resource Book for Students. London, 2003.
5. Chomsky N. Language and Mind. Cambridge, 2006.